

Denarna politika – mnenje in predlogi

V Sintezi – Koaliciji civilne družbe za prenavo prepoznavamo za enega osrednjih problemov sodobne družbe to, da je neoliberalizem močno oslabil demokracijo in s tem tudi upravljanje države ter njeno ekonomsko politiko. Med evropske države, ki so bile zaradi tega zelo prizadete, se uvršča tudi Slovenija. Njen razvoj je bil po letu 2005 oslavljen tudi zaradi neprimernih ravnanj denarne politike in zato smo v Sintezi smatrali za potrebno, da njeno delovanje konkretnije proučimo. To so spoznanja, ki smo jih prepoznali kot relevantna:

1. Denarna politika sodi med osrednje ekonomske politike države. Njena skrb je predvsem splošna cenovna in finančna stabilnost, s svojimi ukrepi pa pomembno vpliva tudi na ostala tržna gibanja, to je na gospodarsko rast in zaposlenost. Države skrb za denarno politiko praviloma poverijo centralni banki.
2. Danes je Banka Slovenije (BS) regionalna enota Evrosistema, katerega osrednji del je Evropska centralna banka (ECB). BS upravlja njen Svet, ki ga vodi guverner banke, ostali člani Sveta pa so njegovi ožji sodelavci. Država torej nima formalnih možnosti vplivati na denarno politiko BS, čeprav je ta ena njenih osrednjih ekonomskih politik. Na enakih načelih suverenosti je zasnovano tudi upravljanje ECB. Upravljavska ureditev, v kateri izvršna oblast ni nadzorovana, ni najboljša in dela več napak, kot bi jih sicer. Samostojna Slovenija je ta problem pred prevzemom evra reševala tako, da je v Svet BS imenovala zunanje, od guvernerja neodvisne strokovnjake in nedvomno je bila tudi zato njena denarna politika za takratne razmere zelo dobra. S prevzemom evra v letu 2007 je država sicer veliko pridobila, v možnostih vpliva na denarno politiko pa je sedaj na slabšem.
3. Centralna banka naj bi denarno politiko ustrezno prilagajala splošnim spremembam v okolju. Predvsem pod vplivom neoliberalizma doživlja to okolje zadnji dve desetletji velike spremembe, od katerih je primerno izpostaviti naslednje:
  - močno je oslabela upravljavska moč države, okreplila pa se je družbena moč kapitala, še predvsem finančnega;
  - zelo je oslabela socialna država, socialne razlike pa so se nesprejemljivo povečale;
  - gospodarska rast je v EU po letu 2010 opešala. Vzrok za to je predvsem nezadostno tržno povpraševanje, ki ga povzročajo pretirane socialne razlike (revščina velikega dela prebivalstva), opešana kupna moč države (nizki davki na dohodek in premoženje) ter pešanje konkurenčnosti neoliberalnega kapitalizma v primerjavi s kitajsko verzijo kapitalizma; slednje je predvsem posledica manj učinkovitega upravljanja demokratičnih držav.
4. Denarna politika ECB je v skladu z neoliberalno paradigmo tja do leta 2014 prednostno in včasih tudi pravno vprašljivo podpirala interese kapitala. Od »dosežkov« te podpore naj izpostavimo dva:
  - Leta 2009 je svet prizadela splošna finančna kriza, ki je predvsem rezultat napačne ameriške denarne politike, tej pa je denarna politika ECB nekritično sledila. Slabost te politike je bila predvsem v dopuščanju nerazumnega zadolževanja. Slovenija se je tako v štirih letih pred pojavom krize v tujini dodatno zadolžila za 24 mrd evrov (pretežno dolg poslovnih bank), kar ustreza 70 % njenega BDP iz leta 2007; ta dolg je postal močno »gibalo« tega, kar se je po letu 2009 v državi slabega dogajalo.
  - Krizne razmere po letu 2009 je v državah EU, ki se jih slabo upravlja in so se pred krizo močno zadolžile, tuji kapital pohlepno izkoristil, ECB pa ga je pri tem nekritično podpirala. Največja žrtev tega ravnanja je bila nedvomno Grčija, zelo močno pa je bila prizadeta tudi Slovenija; slednje se odraža predvsem v naslednjem: zelo se je povečal javni dolg do tujine, na zahtevo ECB in EK je država izbrisala bančne delnice 100 tisoč državljanov in s tem uničila finančni

trg, poceni smo razprodali velik del državnega premoženja – tudi vse banke, oslabili smo pravno državo in okrepili korupcijo, več let smo v gospodarski rasti zaostajali za povprečjem EU, povečali smo revščino. Denarna politika je ta oškodovanja države sicer podpirala, a se ob normalnem upravljanju države ne bi zgodila in so zato so zanje predvsem odgovorne osebe, ki so v tistih letih obvladovale naše ključne vzvode politične oblasti.

5. Po letu 2015 je ECB svojo politiko spremenila:

- Spremembo je nedvomno spodbudilo predvsem to, da so se pričeli v poslovnih bankah pojavljati veliki likvidnostni presežki kot posledica tega, da je povpraševanje po kreditih močno zaostajalo za depoziti. To neskladje med rastjo depozitov in kreditov nastaja predvsem iz razlogov, ki jih navajata prejšnji točki 3 in 4, denarna politika pa ga z običajnimi inštrumenti (predvsem z nižanjem obrestnih mer, tudi z negativnimi za depozite) ni sposobna sanirati. Na drugi strani se države spet močno zadolžujejo, kar bo vodilo v krizo.
- Vsebina spremembe je predvsem v tem, da je pričela ECB (preko svojih podružnic – torej tudi preko BS) v velikem obsegu odkupovati obveznice države, te nakupe pa financira s presežki depozitov nad krediti poslovnih bank. Naj to spremembo ponazorimo z naslednjimi podatki, ki veljajo za SLO: leta 2015 so depoziti v naših bankah znašali 21,3 mrd evrov, lani novembra pa 30,9 mrd, kar je 9,6 mrd več; od tega prirasta je bilo za dodatne kredite porabljenih 1,4 mrd evrov, preostanek pa je BS namenila financiranju države, pretežno v obliki nakupov njenih obveznic. Zaradi razlastitev v letih 2013 in 2014 in uničenja vzajemnih skladov v krizi, državljani ne zaupajo več v finančni trg in raje držijo višek sredstev kot depozite v bankah.
- ECB sedaj gornjo spremembo še dodatno nadgrajuje tako, da bo v prihodnje sodelovala tudi pri financiranju proračunskih potreb EU, kar je pomemben prispevek h krepitvi sicer za današnje čase veliko preskromne državnosti te zveze.
- S spremembo denarne politike ECB pomaga sanirati posledice tega, da je neoliberalna država zaradi prenizkega obdavčevanja visokih dohodkov in premoženja finančno močno podhranjena, zaradi česar vse težje izvaja tudi take svoje funkcije, kot so investicije v infrastrukturo. Sprememba prinaša dobre rezultate, saj podpira tržno povpraševanje države in s tem gospodarsko rast, v prihodnje pa naj bi delovala tudi kot dejavnik krepitve EU. Gre pa pri tem slej ko prej za prehodno rešitev, saj financiranje državnih proračunov s pretežno kratkoročnimi prihranki prebivalstva dolgoročno ni vzdržno; kolikor mogoče hitro jo je zato potrebno nadomestiti s trajnejšo rešitvijo, to je z obnovo države, kot smo poznali pred ideološko prevlado neoliberalizma.

6. Sklepno mnenje s predlogi:

- ECB je veliko prispevala, da je bila Slovenija v obdobju od 2005 do 2014 razvojno močno prizadeta. To napako naj bi popravila vsaj tako, da ne prikriva več nekaterih nečednih ravnanj, ki so se dogajala v povezavi s zadnjo sanacijo naših bank. Eno od teh početij je bila tudi pravno sporna razlastitev delničarjev in lastnikov obveznic bank in prav bi bilo, da BS tem oškodovancem zagotovi primerno nadomestilo.
- Denarna politika bo učinkovitejša, če bo ECB omejila svojo upravljavsko neodvisnost. To bi lahko zadovoljivo storila tako, da se v Svete centralnih bank vključi tudi zunanje, to je od guvernerja neodvisne finančne strokovnjake, ki jih imenuje parlament.
- Da bo denarna politika dolgoročno lahko učinkovito delovala, je ključno, da se opusti neoliberalne dogme in obnovi socialno-tržno državo, ki se jo učinkovito in demokratično upravlja v korist večine. To družbeno preobrazbo bo zaradi nasprotovanja kapitala očitno morala izsiliti organizirana civilna družba, denarna politika pa naj bi jo pri tem podpirala.

Za programski svet SINTEZA-KCD,

Predsedujoči: Emil Milan Pintar